

СЭЗЕН ХОНУК

СОВЕТ КОСМОНАВТЛАР БЕЛЕТКЕЛИ НИҢ УДУРТКУЧУ АВИАЦИЯНЫҢ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТЫЗЫ В. А. ШАТАЛОВТУҢ ЧУГААЗЫ

1978 чылдың баштайгы хуну келген, Чыл демедектелери оң кол ылавыр демедектерини арамдык «Салют-6» стацияны иштине бодун хой ажылдынын талам-биле моон мурунда туруп көрбөөн космос экспедициянын ыяал-ла онаалат демедектелер.

«Таймырлар» стацияны иштине боттарынын чинк эвес ажылдың 81-ги хуну эгелен турда, СЭТА-ның корреспондентиз совет космонавтылар белеткелени удуртукчу, авиацияны генерал-лейтенанты В. А. Шаталовту интервьюзу алган.

— Башкырылгалык «Салют-6» стацияны 80 хуну амылы делегей космонавтыкамын каныг дуржуганы немээни?

— Чаа девирини «Салют-6» орбита стацияны эртен чылдың декабрь 10-да эгелен космос экспедицияны эртеме болгаш улус ажил-агылыкта дуржугалар чорударынын чугае лаборатория болгаш эвес, харын орбита инженерин аарын комплекстерни тургузарына бааза болган. Туруштарынын ийи белдирери долузу-биле ажылдаптар. Оон түнелинде январь 11-де болгаш 22-де космонавтыканын төгүзүнде Чер чогуур орбитага ая-не баштай үш аппараттардан: «Салют-6» — «Союз-26» — «Союз-27» болгаш оон соонда «Салют-6» — «Союз-27» — «Прогресс-1» — деп тургустунган эртем-ини чилек комплекстерин «чым эгелээр».

«Союз-6», «Союз-7» болгаш «Союз-8» деп комостун үш корабльдерини баштайгы бөлүк ужуушкунуну киржикчилерини бирээни болган мен. Ужуушкуну доогуланынын соонда ужуражышкыны уезинде ш. И. Брежневтин биске байыр чедир тургаш чугаалаа сестерин састырдыр мен: «Солтустуну турар экипажтарды орбита стацияларын тургузарын совет эртем комосте кижинин кол оруу кылдыр санап турар. Олар «космоска космодромнар», эске планеталарга ужуруп үнер шалдар болу берип болур. Космос технологияны, биологияны, медицинаны, геофизиканы, астрономияны болгаш астрофизиканы шындыгында эртеминде улус лабораториялары тургустувар.

1978 чылдың чызын совет космонавтылар, эртемдерин болгаш конструкторлар бистин комосте шипчилээр программамын ол кол орууда чугаа чаа кылдыр санап болулар. Мурунку ужуушкунуларын дуржулгазы, чаа инженерин идеялар (стациянын ийи туруштар белдирери)

болгаш технологтуг шиптирлешкинер (орбитага кылар чүгүдү немээри) бо улаада бодуну үр ужуушкунуң-даа бааза инженерия болгаш эртем шенделери-биле хойнун талазы-биле онза ажыктыг экспедицияны планна чорударына арганы биске берген. Ол планнары чедикшикниг күүселин турарын силер көрүп туо силер: чедикшикниг шенделерини соонда Юрий Романенко болгаш Георгий Греко олар эртем шипчилелерини калбак программамын долузу-биле боттадырып чоруда бергенер.

— Космонавт болгаш экспедицияны удуртукчуларынын бирээни болуп, Силер бодуңар хууда орбитаның «Салют-6» стацияны кыпжаныг каныг үнелээни-нин берип болур силер?

— Профессия талазы-биле бодунуң элтерин Юрий Романенко болгаш Георгий Греко оларга алмаргап турар мен деп ажык-биле чугаалаар мен. Олар бистин профессионалыңды эң-не дээди бедиктерин чедип ап, делегейин космос техникамын эң соолгу чедикшикнери болур аппараттарын шипчакчылары болурун чедип алганар. Орбитага кылар чүгүдү немээрини азымында «күчүнү улуг курлаанын» алган стацияныг кыды оон кыпжак космоска ааарганчыг «ур намын» бааза көргүскен. «Таймырлар» темперины гудулатпайн ажылдап чорутулар. Оларга тургускан чогуур дыштарын хунерини мурунузу ышкан, оларын чугаалап турары-биле алырга, «боттарынын хууда ажыл уезинде» ажылдап турулар. Чагыс сөс-биле чугаалаарга, «Таймырлар» космоска ажылдаар аргалымын эң дээди улугерин биске көргүскенер.

— Космонавтылар белетээр төгте чаа чүү бооп турарың? Звезданын хоорай чаа часты канчаар уткуп турарың?

— Өзүм турар бис, тузуп турар бис, чаа өрөөнлөгө кластарын ажыдып турар бис. Оон башка СЭКП-нин XXV съездинин шиптирлеринде космонавтыкага күүселири-биле бижитинген хой соругалары чогуур хуусаада шиптирлер чедикшиги бар бис. Бистин сымдыктар академиямын интернационалдыг факультетинде чаа чүгүдү бар—«Интеркосмос» программа баарга ужуушкунуңга белеткелди социализм тургартып төлөөлөкчилери — Че-хословакияны, Польшаны, ГДР-ниң ужуушкучулары дооуп турарар. Ам улусеке чурттардан чаа ужуушкучуларын келирин маанай турар бис.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ.

А Ж Ы К Т Ы Г

СССР-ниң чаа Конституцияны 161-ги чүгүзүнде ыш-чаа доо: «Хамааттылар болгаш организацияларга юридиктик дуаа көргүзери-биле болучулар коолагына ажылдап турар. Коолажуу-дугада көрдүгүн таарыла-даа хамаарыларга юридиктик дуааны халаа көргүзөр».

Бистин республиканың районнарында юридиктик консултантылар тургускан. Олар кода черлериниң юри-такчылары болгаш күш-ажыкты коллективтерге, албан-органналарга юридиктик дуааны бүгү таламы көргүзүп турар. Хамааттылар юри-териниң дуаам, сүмел-биле социализм хоону-дуртук хамаарышкан ияны-бүрү айтырылгала тодагый харымын ач турар.

Бисте кооп турар хамаатты-ларның хой кезин күш-ажык хоойлуунга хамаарышкан айтырылганы тодагый, консултанты ач кооп турар.

чораллар. Феодалдыг Тываның уезинде хероженер аар-берге амдыралга чурттап чоран. Революция мурунда феода-патриархалдыг харыл-аалар уезинде херожен киж-и бодунуң бүгү-ле амды-ралының иштинде иштиселге болгаш өг-бүдөлүгө эрге-мед-дел чок, баяндырып чоран.

Чуга Октябрьниң Соци-ализм Улуг революцияның ачылында тыва хероженер бүгү таламы хосталганы бол-гаш деп эргени чедип алган. Амгы үеде республиканың улус ажил-агылында херо-женер кирешени турар ы-дыг адыр чок. Республиканың улус ажил-агылында ажил-дап турарларының ийин са-нынның 49,3 хууу херожен-нер, оң иштинде уезиүрде—44,7 хуу, кода ажил-агылында—40,1 хуу, тудугда—22 хуу бо-луп турар. Оларның иштине «Чодураа» сохотуң хойку-зу, мадыр-не Шермаа Су-вадин, СЭКП-ниң XXII съездин аттыг сохотуң саянчы, СССР-ниң Дээди Советиниң депутатта Аддын-кыс Монгуш, тудугчулардан СЭКП-ниң XXV съездиниң делегата Августа Ельшова, СССР-ниң Дээди Советиниң депутатта Мария Сафронова олар ышкан мурунчыг ажил-чыларга бүгү Тыва чор-таарынып турар.

Республикада улус ажил-агылының специалистери чыл бурдуе улам көвүдөр турар. Ам оларның саны 10 муң аш-кан, оларның 3 муң ажил-ады эртемниг. Республиканың эртем кандидаттары 14 херо-женер бар. Чүгүе улус ооредител системасында 3,5 муң хероженер ажилдан-дыр турар. Чүе-түе башкылар ор-денлер болгаш медалдар-биле шаантанган. 127 болгаш РСФСР-ниң шипчакчыларын ажалдыг башкылар, а 169 ки-зи «Улус чыралышканын төгүткөн» деп хөрөм дем-дроний эдилетчилери.

Республиканың чоңуңуң хандырылганы-биле холбаш-

Чамдык күш-ажыкты коллек-тивтериниң, бүүдүлгелериниң удуртукчуларынын талазын-да күш-ажык хоойлуунга хамаарышкан бодун дүрүм-нерин халдыр чоруткар олош эвес.

Эртен чылдың тоңуңда, Барыны-Хемчик районун юрисконсултантыга ха-мааттылар Г. С. Күжүгетти биле Д. А. Кочкин олар хамааты кижини ажилдап үндүрериниң чүрүмүңга хамаарыштар консултанты бээрин дилөө-лөр. Уч хамааттыларын ажил-дап турган черлериниң удур-тукчулары Күжүгетти биле Ко-чкин оларын ажилдап проф-ессилек коматединиң чопшо-роз чокка үндүрүп, РСФСР-ниң Күш-ажык хоойлууду-газынын кодексиниң 35-кич чүгүдү халыктык. № 1 КМК-ның администрациясы Г. С. Күжүгетти ол сааттыг турда, ажилдап үндүрүп, РСФСР-ниң күш-ажык хоойлууду-газынын кодексиниң 170-ки

чүгүдү каржыны-биле халык-кал. Хамааты Д. А. Кочкин дег-дир аараң, түр чөдө күш-ажык кылар шипчак окулган турда иштини хөрөктер кил-диниң танымын черияң удуртукчулары ову ажилдап хостуван.

Устунде хамааттыларын хо-мудалып суд өрөөнип эргеп, оларын ажилдап катап киргип. Администрацияның ийи бүүрү-биле ажил чок турганы дээч хамааты Г. С. Күжүгетте 293, а Д. А. Ко-чкин 270 рубльди төлөөриң суд шиптирлөөн.

В. ТУШКОВ, юрисконсултант.

СССР-де хероженер айты-рымни шиптирлөөни эконо-миктиг соңлап болган соон-тиктиг деп эрге дош демее-ниң турар миллион-миллион херожен ажил-ипчилерге кичаар-даа аажок улуг үл-өгөр-чинок болуп турар.

3. ДОЖУ, Иркутскиниң күрүнэ уни-верситетиниң аспиранты.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛЫРЛАР

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ГАВАНА
Ажылчы топтарыныг кадлышмы Кубаны Коммунист партияның болгаш чалааныг доктормал сактып салып турар чүгү болур. Амгы беш чылдын (1976—1980 ч.) тоңчузунге чедир медицина албан черлериниң четкини калбартырыга 200 млн. песону үндүрген. Ол болга надык камгалалыны бүгү херожендеринге үлдүрген акча-хоронганы чарты болур. Хосталга ортулууну ияны-бүрү черлеринде амгы үеде 27 улуг поликлиникаларын тудар берген. Чылдың тоңчузунге чедир 4 чаа ам-негелер баштайгы ижилкери хулааң алыр.

БУХАРЕСТ
Румынияда кол бүүдүрүткениң бирээзи Крайовада трактор кылдыр заводтун көп-өйөрүндө дөрт муң тракторну бүүдүрүп үндүргөн. Алай ийчирбегин машиналары чүгө үш чыл бүүрүңа бүүдүрүп үндүрүп эгелээр.

ДЕЛИ
Индияның арга-иш курлавырларын шипчакчылар чыл сагында болур конференцияны Декрадула (Уттар-Прадеш штатта) ийи ажил-агылының специалистерин белетээр томо болган. Оон киржикчилери саанын кылымал волонко, шү-дүпсе бүүдүрүткени ийишты тускай хөй-өй чериниң чедикшиң турары-биле холбаш-кан айтырымын шиптирлөөри-биле ийи ордурулганы калбартырың хемчелер чугаалааны көрөгөнер.

Амгы үеде Индияның бүгү шөлүңү 25 хуууң арга-арым эгелээр.

АНКАРА
Даштык ажилдарга, чыгалаарга, дол-дара хамаарыштыр түр ийириңи үнеленип 30 хуу куудуларының дугайында чарлаан. Анша чыгалаарың дугайында шиптирлерин түр чалактың аял болгаш ху-радыны хулааң алган. 1974 чылдап бүү-дүрүп ол 41-ги чыгалаарың чүгү-дү-ла мурунла Туркияны даштык салдыг ба-ласымың хосотуп болгаш дефицитиниң ужурунда болу берген.

ХЕЛЬСИНКИ
Премьер-министр Калеви Сорсойга бап-тапкан Финляндия Республикасының чаа чалаанын составында ийи ажал бауу-биле чарлаан. Биле дөрт партияның төлөөлө-кчилери болгаш партия кезигүү эвес ийи кижиге Даштык хөрөктер министр Пааво Вяоронен, иштини хөрөктер

министри—Йиво Уусгало, камгалап ми-нистри—Тайсто Тяхкямаа бооп хөвөөр арт-кан.

БОНН
Барыны Германияда капиталдык мөөн-позияны күтпелден. Чурттуң эконо-миктиг амдыралында «миллиардерлер куу» деп алаар 116 монополия тергилер турар. Оларныг кайзымың-даа чылда саары-лазы бир кылдары марга аял берген. Ол улуг монополияларын заводтарыда бол-гаш фабрикалары ГФР-ниң индустрия-зынны ажилчылларының болгаш алба-каачыларының ийи санын 55 хууу ажалдап турар. «Баштайгы оң» моно-полияны ажалда, чыгаш, Фобини, «Фар-берге Хест» ВАСФ, «Байер», «Даймлер-Бенц», «Вольксваген», «Сименс» деп көп-өйөрү бар.

НИКОЗИЯ
Киприң төлөөлөкчилер палатазы 1978 сый-хөө чылдыда чалактың саалапдан кип-риң ийиң бюджетин чүү-дүрүтүп көр-гөн. Ол бюджет чурттуң эконо-миктиг хө-жүдөлүгүн ийиң олаа паланының чарык-бас кезээ болур.

НЬО-ЙОРК
КНО-нуң Намбияда чөвүлөй апрель 21-тен май 3-ке чедир Кел Ассамблеяны Намбия талазы-биле тускай сессияны эртерерин сүмелээр. Ол сүмелээниң КНО-нуң чыгыне секретары К. Вальдхайм дөстөөн.

Намбияда бодуну шерилерин болгаш колониядыг администрацияны үндүр-гөн, хостуг болгаш демократтыг сонгу-лаалары чорудары хулааңдыр турар КНО-нуң резолюцияны күчүндүрүп Преторияның эрге-чатыргаларың ойт-алан турары-биле холбаштыр тускай сес-сияны чыгалаар.

АЛЖИР
Хероженерниң бүгү-араб федерация-зын доктормал бүүрүңүң элөчөк чок дуурамында доогулган. Алай Алжирниң, Ливияның, Сирияның, Йемен Улус Демок-ратия Республикасының, Норвегияның бол-гаш еске-даа араб чурттарың, а ол ийи-кан Палестинаны хостарының органи-зацияның хероженер организациялары удуртукчулары парижде. И-первазының болгаш сониңа ийи калбар аргаларыга уаур ол организация-ларың демиселетин программамын төл-өөлөп политика декларацияны делегат-тар чүүдүт деп көргөн.

СОЦИАЛИСТИГ ПЛАННАШКЫН ДЭЭШ

МАПУТУ. (СЭТА). Чурттуң эконо-миктиг хөжүдөлүгүн хөжүдөлүгүн планнашкын эрге-жөк чугаалаан ФРЕЛИМО партияны ТК-зынн секретары, Мозамбик Улус Республика-ны хөжүдө болгаш эконо-миктиг планнашкын министри Марс Жуу Душ Сантуш меделээр. Планнашкын айтыры-ларын талазы-биле баштайгы национал конференцияны белеткериң чөвүлө хураалыны киржикчилерге чүе чугаалаан, социалист планнашкыме ийи-чиңкини республиканы эконо-миктиг чедикшиңиң хөжүдөлүгүн, ажилчы-ларын болгаш таракчыларын өнүкелге бижылаары, улау-тун амдырал денелди белдирер, мөөчүдөлдөн хостуг ийи-челден тургузарын хандырар ужурау деп, ол өнзө-чөк меделээр.

Республиканың хамаарышпас хөжүдөлүгүн чыгалаарында ажилчы чоннар хой адыралга улуг чедикшикнери чедип алганар деп, М. Душ Сантуш меделээр. Чуртту эконо-миктиг күрөпсе сектору улам улуг рольду ойнай берген, мо-забик колааде кооперативтиң чедикшикниң ботта-дырып турар. Колаа ажил-агыга болгаш үлөтүргө хөжү-дөлүгүн улуг хөмчөөлөгө төлөөлөкчилер боттадырып чоруда-рыны күрөпсе эгелей берген.

Найралдыг чурттарда социализм тургузушкунуңуң дү-жүдөлүгүн өрөөрениң болгаш ову чөгөөлүгүң сү-биле ажилчыларың, социалист чарытын бүгү таламы хөжүдө-рүнчө М. Душ Сантуш кыйтырган.

СОЛСБЕРИДЕ ДУГУРЖУЛГА, ОҢ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

НЬО-ЙОРК. (СЭТА). Ду-рум чок сү-чүрүмүң баш-тыгы Смиттиң болгаш афри-каны чалаа ажилдакчылар-ның Роденга ийиштин таарыштыр шиптирлөөриң дугайында дугурулганы бу-руу шыкка кылдырымын КНО-нуң чыгыне секретары К. Вальдхайма Мозамбик Улус Республикасы чурткан. Бааруу хамаарышпас чорукту негез турар Зимбабвиңиң демиселетин турар улау-туну ту-ра-соруңга улау-туну чурт-ка неоконваленси сү-чү-рүмүң тургузарың орд-далышкыларың Африканың ол районуңда-да, бүгү деле-гейге-даа ийиштин аймадыг болур деп, кыйгырыңга айт-кан.

Солсбериде кем-бүүрүдүг дугурулганы бодуруңуң болгаш Зимбабвиңиң улау-туну национал-хосталгалыг демиселет эрге-жөк чугаала бү-гү дуулаачыны көргүзүр-чө делетей шиптирлөөлөгө Мозамбик кыйгырган.

ЛУСАКА. (СЭТА). Дугу-рулга киржикчилериниң бирээзи Н. Ситоло Лондонга Англияны даштык хөрөк-тер министри Д. Оуан-биле болгаш АКШ-ның күрүнэ сек-ретарының Африка херо-териниң талазы-биле дуулаачыны Р. Мус-биле «сүмелээниң эң келчиг», «бистин дугу-рулганың дөстөрүң бол-гаш ову тургускан соонда Роденга ийиң чуртаан дол-доруан ажил бодуруңуң Англия шуут белең» деп ме-делээр.

«Иштини таарыштыр шип-тирлөөриң» дүргө бот-тандырып чорударың Ан-глияның соңуруңадың чыгалааннарың ол черни африканы буржуазияны-биле болгаш Барын чүтүң нео-конваленси бөлүктери-биле холбаламы Ситоло дээрн ча-

ӨСКЕРЛИКЧИ ПОЛИТИКА

КАИР. (СЭТА). Египет удуртууга валестин ажилы-биле эрге-ажыктарың ажилы-биле өскерлериниң оруу-биле чо-рун, чүеңип ужурун пале-стиниң кара чыгыс дүрүм баурап төлөөлөкчилер болур Палестинаны хостарының органи-зацияны хулааң көөрүң-ден шуут ойталаарың кара өжөгөр чедирин бар чыдар. Египеттиң пропагандиси ан-парамдык кымыл үндүргөп антипалестиниң кампаания-га чылдак кылдыр Азия бол-гаш Африка улустарының эл-сеткил каттыштырылганың органи-зацияны чыгыне секретары Ю. Эс-Сибани Киприге өлүргени болгаш Ларнака деп кипр хоорайны ааропортуңга Египет аваткы-рыңды бүүрүп дүңкениң ажалдап. Киприң удуртуу-газы Эс-Сибаниниң да, а ол ийи-кан Ларнакада «Египет «командостары» халдык-кымылны үзүлдө» 15 египет десанттирлериниң өлүргө-ниң-даа бүүрүдүгү пале-стин боду деп баянды-рып орадактың турар.

Поликтик халгараакчы-лардыг бодол турары-биле адырга, палестиниңге хама-арыштыр өжөңниң чорукту Египеттиң өскөрдүп турары-ның кол чыгалааны болса, араб улустарың эрге-ажык-тарыга хара чедирбешаан, Израиль-биле чыгыс таламы таарыштыр шиптирлөөриң чорударың улау-тун Са-даттың дүңү беричи ула-нышкыныга улау улау-тун чыгыс палестиниң шипчакчыларың бүүрү чыгалаарыңды демиселетин турары болур.

Улау-тун чыгыс пале-стиниң шипчакчыларың хой-хой удуртукчулары, бөө ийи-тинде ол шипчакчыларын күчүмөңүң дарагы И. Ара-фат соолгу үш айтарын дү-жүдөлүгүн, ийи-челден чугаалаар-га Садаттың Иерусалимге чор-урааның соонда, египет пар-ламентин калчалаа хой-ме-гелениң таарышканы, Египет хөй-шиптиңиң мурунла пале-стиниң бан кылдыр көргү-дөр дөң күрүнө пропаганди-зынн центердичилери бот-тоттары-биле мырманың-ла чар-жы турар деп бодол чайгар тургустуну келер. Уаур сая-дарың «Ах-Ах» деп солуу «Палестинаның херо-денде шуут ойталаар» деп ажилы-биле кыжылан. Бис чүгө Си-найын дедир-отиди алыр дугайында чугаалакчылыгы-нары чорудар ужурау бис деп, солуу онаалат демел-дөөн.

Чуртун палестиниңге улау калчалаа шууталааның байд-даны тургускан, ЕАР-да чурттап турар палестин улус-туң төлөөлөкчилериниң дөрөң-чаларың, оларны ажилдап чурттарыңа шыдыкыр ар-гажок байддыга тургузарыңга улау-тун практиктиг башкы-ларың программамын ботта-дырып чорударың египет чы-гак эгелээр. Чыгалаарың, чуртта чурттап турар 100 муң палестин десанттирлерин хөй чыгалаарың дүрүдүгү ажилга болгаш өрөөлөгө кирерде, үндүрткөр төлөө-лөгө болгаш еске-даа чүүдө-рөгө эдилеп турган эргелерин ка-зымыр дугайың Египеттиң премьер-министри Салем чар-лаан. Ийи-челден амгы үеде эгелээр Египетте палестиниң байддыг хөрөк кырында Израильди эжелеп алган черлеринде оларны чыгыс чер-чурттугаларың эрге-шө-лөк чок байддыкка ыгала-бас апаар. Оларны ажилда-ралы египет эрге-чатыргаларың ажалышкының бүүрү чыгалаарыңды бүүрү чыгалаарыңды эгелээниң соонда египет ча-гыс палестиниңге улау элөөн чыгалаарың чоруткан. Пале-стиниң хостарының органи-зацияны болгаш «Египет» органи-зацияны Киприде «Египет» черин халган, «Палестинаның үңү» радиостацияны

ФАШИСТИГ ЭЗУ-ЧУРУМ БУУРААР

ВАРШАВА. (СЭТА). Чыгало-фашист эзу-чурум алымында барын аштырышканы таарыштыр деп, Чилинин Коммунист партияны Чилиге секретары Луис Корналан «Трибу-на эду» солуу «Интер-националдыг коммунист чыгалаарың чыгалаа меделээр. Амгы үеде аял-да чурттуң чугае ажилдап чы-гары болгаш дөстөрүң өрөө-не-даа күштери Империеттиң оларын ажилдап катап киргип. Администрацияның ийи бүүрү-биле ажил чок турганы дээч хамааты Г. С. Күжүгетте 293, а Д. А. Ко-чкин 270 рубльди төлөөриң суд шиптирлөөн.

В. ТУШКОВ, юрисконсултант.

дүжүшкүңүң каныг-даа ийи-чел сү-чүрүшкүңүң баа амгы чыгышчыларың калбар аргалары доктормал шыдаар. Чыгало реалыштыр ЭКУ-румга хамаарыштыр Чили-дин Коммунист партияның удур-тукчу шипчакчылары болур. «Сун-тага демократтыг дээр ийи-чел киргип, оон бүүрүшкың чып-чачырың Вашингтон ордонажың турар» деп, ол ай-тышты, хунтага каныг-даа дөстөмчө көргүзүрүң сокса-дырың АКШ-тан негезиң.

Депицателог бөлүктериниң чыгыс өнөңиң бижыкканы-ның дугайы чугаалап тура,

дүжүшкүңүң каныг-даа ийи-чел сү-чүрүшкүңүң баа амгы чыгышчыларың калбар аргалары доктормал шыдаар.

Чуртту хостары дээч чили патриоттарың мадыртың демиселет-биле делегейиниң эл-сеткил каттыштырылганың улуг улау-дууламын чили коммунисттериниң удуртукчу түнеленде демделээр.

Чуртун палестиниңге улау калчалаа шууталааның байд-даны тургускан, ЕАР-да чурттап турар палестин улус-туң төлөөлөкчилериниң дөрөң-чаларың, оларны ажилдап чурттарыңа шыдыкыр ар-гажок байддыга тургузарыңга улау-тун практиктиг башкы-ларың программамын ботта-дырып чорударың египет чы-гак эгелээр. Чыгалаарың, чуртта чурттап турар 100 муң палестин десанттирлерин хөй чыгалаарың дүрүдүгү ажилга болгаш өрөөлөгө кирерде, үндүрткөр төлөө-лөгө болгаш еске-даа чүүдө-рөгө эдилеп турган эргелерин ка-зымыр дугайың Египеттиң премьер-министри Салем чар-лаан. Ийи-челден амгы үеде эгелээр Египетте палестиниң байддыг хөрөк кырында Израильди эжелеп алган черлеринде оларны чыгыс чер-чурттугаларың эрге-шө-лөк чок байддыкка ыгала-бас апаар. Оларны ажилда-ралы египет эрге-чатыргаларың ажалышкының бүүрү чыгалаарыңды бүүрү чыгалаарыңды эгелээниң соонда египет ча-гыс палестиниңге улау элөөн чыгалаарың чоруткан. Пале-стиниң хостарының органи-зацияны болгаш «Египет» органи-зацияны Киприде «Египет» черин халган, «Палестинаның үңү» радиостацияны

ОБЪЕКТИВТЕ—ИСПАНИЯ ЧУРУНТАРДА: балык сандары болза Испанияның дараы болза суурларынның хероженериниң чыгачыл болган амылы; Мадридтиң шөлдериниң бирээзинде. ЧТК-Камера Пресс — СЭТА-ның фотоу.

ЧТК-Камера Пресс — СЭТА-ның фотоу.

«САЯН» АНСАМБЛЬ

Ырынык болгаш танчы-ның «Саян» ансамбли чаар-тынган программасы-биле республиканың районна-рыңче удаас залдап үнер. Чаартынган программа ханы утна-шынарлык, солун но-мерлер-биле байлак, каас-талгазы чараш.

ЧУРУКТАРДА: ансамбль-дин оолдар кватерни композитор А. Чырган-оолдук «Солдат оол чанып ор» деп ырызын, танчы бөлүү «Чечкентелген чер» деп танчыны нууседиң тур.

А. ЗАЙЦЕВИЦ фото-лары.

ТУРАСКААЛДАР ЧААРТЫНЫП ТУРАР

Ленинградты музей-хоор-лар деп адыр турары-даа чоң. Мында эртен үшүң архите-туралык 1010 үнүң тур-тураскаалдары саяттымын тур-рар, оларын 420-н В. И. Ле-нинга революция айма-чо-руудагазы-биле хообашкан. Совет эрге-чагырга бодунун тургустунганы баштайгы чыл-дарында хостуг Россияның хамаатыларына мындыг кыш-тыртып үндүргөн: «Чангыс-даа дашка дегбенир, турас-каалдары, ордулары, ба-жың-балгаты, эрги ат-херек-седерни, документтерин камгалар — ол бүгү бистин төөгүсү, чогааралымыс-тыр. Шаң ол мыдыкты чагыг совет кижилерин амдырал-чурт-талгазын чарылбас, олу олар үнелер, күсседиң турар. Мыдык болганда, төөгүсү биске арттарың кааны үнел-тир тураскаалдарының чары-казын кылган, чүдүн кам-галарың? Оларның хараак-чылары биске билдирер-ле болгай, агаар-бойдуус, те-шаг болган дайын. Ленинград-«чурттуң ол-шык булуңу» Чанс-чайык, хат, хар, туман, хүп, температураның өскөр-тисмес чайгылчаа мраморну чайлап чок карартып, дем-ири дадаргып, алдын чагырып оңуруптур. Унелтир тураскаалдарың

чараш-кааны камгалары бе-ри, эвес айтырларын бир-рөөн. А оңу катан тургуза-ры оон-да нарын. Екатерина ордуу үжөн чылдар бунурагач бузуңдулар кылдыр хуулаң турган. Улуг Петергоф ордууна салым-чоуу баа-ла мыдык болган. Ол ийн ордуун үндөңкелти-зи — Россияга хөй чылдарда ажылдап, чурттап шытарган-гай италян архитектор Бар-толомео Растрелли. Оларның үрөгдекчилери — Геттерриң солдаттары болган. Немец сол-даттар хоорайнын бодунче кир-ип пылаваза-даа, олар араатанып үндөңкелериниң паны арттарың кал. Кышын Ордуга ийн алаабонба болган артталарының үжөн ийн огу дегбенир. Орус куялже немен авалтып ол футас, чүс-чыгымы кывар бомбаны өскөн. Ленинградты дайымы 900 хо-ноук бүзөөлөн. Дайынымың де-ниградчыларга чедирген ко-гаралы улаң турган. Хоорейга 3174 бажың-балгат додуу-биле буступ, өрттөгөн. 7143-ү үрелет. Ол дээрже Нева хө-вүн эривде хоорайның ала-чурттуң Улуг дайынымың чылдарында таарышкан кога-ралымың чүткө чартым-дыр. Ол бүгүнү бис бөгүн тыр-тырган чуруктардаң докумен-

талдыг кино кадрлардан кө-рүп турар-дыр бис. Дайын союлдуң чылдарда Ленин-градтың архитектураның тураскаалдарын катан тур-гузарына күрүс 400 млн. чыгымы рубльди үндүргөн. Дай-ныга амы-тышын берген баа-амгы үеде бистин арамыста ажылдап, чурттап турар ма-дыр солдаттар, табың күш-ажылдын мадырларыңа алдар кылдыр тургускан өн-чөң чаа тураскаалдар хоорай-ны бо хүнерде каастап ту-рар. Архитектор Александр Ке-дринский эркен үнелтир ма-териялың кылганы төөгүсү тураскаалдарың чаартып кы-лып херекте ам 30 чыл ажыг амалдап турар. Екатерина ордууна, Пушкинче архитектураны өскө-дөө тургускан-гай Александр Кедринскийниң мога-штыг чок чога-лычы ажылымың түңе-ли. Италян архитектор Б. Растреллиниң тургусканын кай-чылыгыг Улуг адыңдың турган архитекторлар плафон-ну ийн дугаар катан тып алган. Ол XVIII вектең ортап үеинде кылдырган ажыг бол-ган. Ону Д. Валерианиң ажы-лы дээриниң ийичалет бадыт-Ордууна «кол өрөңкениң»

хемчээли уаут (уаууу 50 метр-бедн—8, жалбаа — 18 метр). Оңу катан тургузаары белең эвес айтырларың бирөөн. Ол ажылды чурдуарына А. Кедринский-чүңү ажылаанга? Дайын мурунда тырттырган чуруктарга, үрелиң, чарты-чамды өрттенип калган ийн скульптураларың кезектерин-ге дайып, залды катан тургу-зарыңчы төлөңкелет чүрүүн ол тургускан. Залдын кол каасталгазы— XVIII вектең суратгы театр чурукчуу болгаш ийжерер Джузеппе Валерианиң артты-рып кааны үнелтир ажылың зал-дың кайгамчыктыг плафонун катан тургузаары чүтүлө айты-рыг турган. Оон шөлүңүң хем-чээли 860 дөрбөлчүн метр. А ол чурук архитекторларың хо-лууда чок. — Джузеппе Валерианиң ол ажылыга хамаарышкан ма-териалдары чыгып агаалан бис—деп, Александр Кедрин-ский чүтүлөп турар. Оларның ол дилөңкениң кур-рут барбан. Ленинградта ий-жерер ордууна ажылдап турган архитекторлар плафон-ну ийн дугаар катан тып алган. Ол XVIII вектең ортап үеинде кылдырган ажыг бол-ган. Ону Д. Валерианиң ажы-лы дээриниң ийичалет бадыт-

каан. Ол болза шаанда Пуш-кинче Екатерина ордууна Улуг адыңды каастап тургай плафонун ийн үзүңдүгү бол-ган. Тымылган чуруктуң шөл-үңү хемчээли 72 дөрбөлчүн метр. 860 дөрбөлчүн метрде чүткө 72 артан. Чурукчу-чаартыкчылар чү-руктуң композициязын чедир-кылып, архивтең тымылган чүдүлдерин ажылап турган, ол чыл буруңга Валериани-ның кайгамчыктыг плафонун катан тургускан. Хоорайның бүгү үнелтир тур-раскаалдарың чаартып катан тургузарының бүгү ажылдары Ленинградтың эртем-бундуу-ра «Реставрация» каттыкмыш-кымын мастеры чорудуң турар. — Бистин каттыкмышында чыгарының саны чылдап чыкче көүдөң турар. Ол болза архитекторларың төөгүсү тур-раскаалдарың камнаары, чаар-ты тургузаары—чүтүлө ийчөң-көйдө турарың дөр херек-чөңдүр. Бо оңу беш чылда 300 ажыг туудуларың чаартып кы-зыры бистин плафонны кар-дүңгөн—деп, каттыкмыш-кы-ның директору Сурен Газизин чүтүлөп турар. Ю. ШИТНИКОВ. ЦМА-ның көрр.

Солун концерт

Кымыл хоорайның «Геолог» Култура бажымының бот-тымынгар «Ритм» ыр-хокум ансамбли тургустунга-ла удаас үш чыл булар. Ур ансамблди Владимир Табуев организастан тургускан. Оон со-галы мындыг: Владимир Чечёкин—инже-нер-геолог, Александр Берестов — уран чүтү үчүлүшениң, Ирина Липкина—баш-кы үчүлүшениң, Алексей Пайтелес—ав-тоорук техникчүмүнү, Галина Гончаро-ва—башкы үчүлүшениң сургуулары болгаш ажылчы Анастасий Табуев. Ыры-хокум ансамблиниң программасы байлак. Оон күссөңдөң совет, тыма композиторларың ырлары, аялгалыры. Чоовта чаа «Ритмниң» удуртукчуу Вла-димир Табуевтиң шериг хүдөөлөгөн эрт-

тирп турганы шериг кезеңге залдап чо-раатнар. Солдаттар ансамблдиң күссө-дөңдөрү уаут соңуургал-биле көргөсөр. Сонуургал-биле Арыг-Бажы Култура бажымыга кон-церт болган. № 15, 16, 17 соңууда округ-тарының депутаттары Валерий Эрес-оол, Роза Биче-оол, Татьяна Дамба баштап бот-тымынгар артистерниң концертин эйн соңуургаан. Артистерниң составы, назма-лары, ажы-мергежил ийиз-бүтүр. Уаут назмы, бот-тымынгар артистер Кымыл, Эрик Сотна, Дамба Дунгар-оол, Тазара Эрес-оол оларның күссөңдөң номерлерин чыгылганар соңуургаан. А. ТУГАРЖАН. Улуг-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Table with columns for program name, time, and location. Includes programs like 'Информация', 'Эртенги гимнастика', 'Кышкы дагымак', etc.

БИРГИ ЭДИЛЕКЧИЗИ

35 чыл мурунда, 1943 чылдың февралыда, СССР-ниң Дзиди Советиниң Президиумунуң Чарыгы-биле «Ада-чурт дайынының партизаны» деп медаль бады-латтыган. Оң-биле 127 ийи шаңкатын. Ол медаль-ды эң баштай ийи тымыскалы?

«Ада-чурт дайынының партизаны» медальды 000001 дугаары-биле Сухиничи хоорайның милиция начальниги чорал Ефим Ильич Осипенко шаңкаткан. 1941 чылда кү-зүндө Москва чоогунда парти-зан отрядының штабы ол удуртуп турган. Ефим Ильич — дидиң дай-ныч чоран. Хайгымыче үнериң ол бичиң-дээ сезин-гес. Мына-биле ажалды бил-кери баа конуг. Какка гит-лердерин Москва чоогундан сыгыртат агаалган. Мышбор «танкының чанында демир-орук шугууму чаа теңсир дугайында дулаалды партизан-нар алган. Ол бөлүктү Осипен-ко удурткан.

Демир-орук шугуумуна олар карагылай бергенде келген-дер. Чер чырыр чекелекте чымылдар чүдүлү салып чет-тиркендер. Тускай улазын, быстан болган детонатор чок болганын чымылдар чүдүлө чүткө гранага быгылаш, аңа телефон улазыны баг-дан алганар. Дугуйлар даажы ырактан-на дымнап, хыналда составын паровоз көстүп чоруп орган. Уе келген! Осипенко улазын ужуң тыртыпкан. Бажында поезд-даа кангытырыл-ла баткан. Ефим Ильич баа катан тыртыпкан—түңел чок, чачымын болбаан. Гелье-тер кыры-биле ийги поезд чүдүлү орган. Осипенко диске-

кырынга ковайип келгеш, грана-та октаан. Ол шалга дег-геш, адаанга барып чымылган. Баа бирөөни октаан — кү-нел чок. Ак крестилер чурал танкылар секунда болган эр-тип чоруп баар хире апар-ган. Осипенко орукте маңып-кан. Ол халып ора-да орун демонни мажын сегирип ал-ган. Паровоз бо-да келген. Партизан оңу гранага-биле ча-ламылтыпкан, чачымынны Осипенкову мрамр шымад-кан...

Баш хонук эркенге аар-бы-лыгланган Ефим Осипенкову Москвага агаалган. Оң ам-тыны эңчилер камгалап ала-да, кара көзү-бес арткан. Госпитальга чыда Е. М. Осипенко оңу Ленин орден-биле шаңкатын дымнап. Бөгүн Ефим Ильич Осипенко төраа хоорайның хөй талыг ам-ыралында кирчип, таймын ажы-нышты кылып турар. В. ПЕТУХОВ. Сухиничи хоорай, Калуга область.

ТООМЧА ЧОК ЧОРУКТАН Бедээ ажал-агы министр-ствозунун автобазаның чо-лаачымы Н. Федотов бо чыл-дың февралың бир хүндөң Хандгайтының нефть баа-зыга бенин сөөртүп өскө-дөн. Федордык сөөк хүне-рияң бирөөңдө чоллачы зүүп ортуу эртин, чедер че-рине чүгүн сагыш амыр че-дирип келген. Чолаачы кывар чүдүлү дугуруңиң белекче-ниң өгөдөн. Бениниң кулар дээрже, бенин кулар хоолой иштине шык кирген, соока шак доңу салган болган. Н. Федотов үр-лаа бодинайы, тузаалар ламаны бенин-биле долдурган, кысып шаап ал-ган, доң хоолойны эргезип чы-лыпп өгөдөн... Хонертең чалымын өөскүп-де үңгөн. Бөгүн чүңү-биле, канчаар өжүрениниң айы ты-мылбаастаан. Өрт-халаптың дугайын Хандгайтының өрте-күзү кезеңге дарып дымна-кан. Өрте күзү кезеңтиң дежур-ный хайгымычылары С. Бор-жака баштап алган, айымы болган черге удаайы чедип келгенер. Олар анда көзү турда, бенин сөөрткөн авто-транспорт чалымын шуңт хөмө алкан турган. Хып тур-ган машинаны нефтьбааза де-

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

МИЛЛИОННАРЫҢ СПАРТАКИАДАЗЫ

СССР-ниң Улустарының дөртүң кышкы спартакиада-зы — бо чылдагы кышкы спортту сезонуна кол бодуушунуң. Аңа үнел миллион ажыг кы-ла кирешин. Шаң мыдык масалаг чорук муор мурун-да турбай. Спартакиадаың стартавы бүгү хуртка — Вла-диостоктан Мангыт, Мур-манскыда Братскке чедир болган. — Спорттун кышкы кези-лери амын саймаар, пестер-ги — болуп бар чылдыр-деп, СССР-ниң спорт комитетиниң дарганын былаанар. Бөгүн Ефим Ильич Осипенко төраа хоорайның хөй талыг ам-ыралында кирчип, таймын ажы-нышты кылып турар. В. ПЕТУХОВ. Сухиничи хоорай, Калуга область.

ЧИБУРДАНИДЗЕ ТИЛЭЭН

БОНН. (СЭТА-ның көрр.). Херөжөнениң ишдыраага де-легейниң бирги чери дөң болуп маргадаага амгы делегей чемпиону Нова Габриэла-биле ойнаар эргени Майя Чи-бурданидзе чедип алган. Бадкиссиге хоорайга эркен корак-чыларың түңел маргадаагы Анна Бушпирин 7,5:6,5 санга утсап, ол тилекчи болган. Сөөлү, оң дөң дугаар са-лыг хайым болуп дөңдүгөн.

БОДАНГАНЫ ДЭЭРЕ

бөрдүр. Чогуру шыгынга че-дир амжалдаптың баары шуңт чанчыл болган. Чамдык сө-бота хүндөң сандыгымыс Че-чек магазинни чартып хуң амынган, повездыкчы че-дир «улаштыр дымнап» бөр. Оон кездерге, хүдүсү-күнү 1—3 шака чедир чапар, чөмөшеним оң дөң, магазин-ниң экинч шоочалап, бажың-чаштыр. Оң үеде Арыг-Чуупулар хаб сөөртүп кел-ген машина сандыгымын ма-нап-манай, чүгү-биле дедир аялталыптар таварыгалар бар. Садым алыкчылар магазин-ниң амжалыга хамаарыптыр чүе чүтүлөп, пестерде кы-дырты, сандыгымыс оңу хү-дөө алдыр хаман чок, уду-р чөчөн-мерген сөстөр солгөң өскөдөр. Оң садым алыкчылар-га карым-калагай Магзин-ниң санитарың байдык ба-гай. Сандыгымыстың талымың

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

БЕЛЕК КЫЛДЫР

Хундүлүг эр кижилер! Час-кы баштайгы байырал! Де-легейниң херөжөненир хуң-март 8 чооктулган келген. Ол хүнде херөжөненирге байыр чедирерин болгаш оларга белек тутурун утпа-нар. Байыралга үндүргөн до-терек беледи эки белек боон болур. Ол лотерега «Кигуды», «Москва» автомобильдерин, шапканы, телевизорларны, даар-нар машиналары, сооду-чурлары, магнитофонны, радиоприемниктерни, дүңкө даараан костюмтерни, чок-төп артан аржылыңдары, дүңкө кылган чоораңдары, фабрикага бүдүргөн хөмөстөр-ни болгаш өскө-дөө хөй үнелтир ойнап адыкшыныңары, а ол Тыва АССР-ниң Дзиди Со-ветиниң Президиумуна белек мергежилде маңылачы хер-ек. Шапканы штаттыг рас-писание баураар төлөр. Кымылдың № 1 АТБ-ге чо-лаачылар, автодентристр, то-карлар, гараж ашкыларчы херек, Херөгөңдөң ийи чуртталга бажымың бөр.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Анаар

Кымылдың агаар станицы-ны амалында турарың баураар алырга. Бөгүн республикага болган Кымылга бүргөң, азыр, чамалы чөрөңге быккан хэр чээр. Барымы чүк улазымы-

МАРТ 4-ТЕ

«НАВЫРАЛ»: «Шуурган-ныда сегирип алымың» 9,30, 11,30, 13,10, 15,00, 16,50, 18,40, 20,50 шаңктарда. «ПНОНЕР»: «Оолду кап-тал деп адаар» 9,15, 11,00, 15,05, «Дайын болгаш таймын» (4-кү сериялы) 16,50, «Чалдан-мазы — булгың херек» 12,45, 18,40, 21,00 шаңктарда. «КАА-ХЕМ»: «Чок деп ху-галал бил» 15,00, 16,50, 18,30, 20,00 шаңктарда. «ВОСТОК»: «Дулугак кадай-лар» 15,00, 16,50, 18,40, 20,30, «Революстур Шериг Чогузе-ди» 11,00, 13,00 шаңктарда.

МАРТ 4-ТЕ

«НАВЫРАЛ»: «Шуурган-ныда сегирип алымың» 9,30, 11,30, 13,10, 15,00, 16,50, 18,40, 20,50 шаңктарда. «ПНОНЕР»: «Оолду кап-тал деп адаар» 9,15, 11,00, 15,05, «Дайын болгаш таймын» (4-кү сериялы) 16,50, «Чалдан-мазы — булгың херек» 12,45, 18,40, 21,00 шаңктарда. «КАА-ХЕМ»: «Чок деп ху-галал бил» 15,00, 16,50, 18,30, 20,00 шаңктарда. «ВОСТОК»: «Дулугак кадай-лар» 15,00, 16,50, 18,40, 20,30, «Революстур Шериг Чогузе-ди» 11,00, 13,00 шаңктарда.

Лотерея билеттерин ажал-га кассаларыңдан, магазин-дерден, харылаачының прокси-дерден, «Союзчатыл», кинотеатрлардан, хөй-ишти чөмөңкөлөрдөң бөдүрүлө терлерден, аэропорттун болгаш автовокзалдарың кассаларыңдан садип ал бо-лур. Байыралга үндүргөн лоте-рейниң тиражи 1978 чылдың март 10-да Курск хоорайга болур.

Тыва АССР-ниң Дзиди Со-ветиниң Президиумуна белек мергежилде маңылачы хер-ек. Шапканы штаттыг рас-писание баураар төлөр. Кымылдың № 1 АТБ-ге чо-лаачылар, автодентристр, то-карлар, гараж ашкыларчы херек, Херөгөңдөң ийи чуртталга бажымың бөр.